Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çukurova University Institute of Social Sciences

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences

Cilt / Vol: 26	Sayı / No: 1	Yıl / Year: 2017

SSN: 1304 – 8880

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çukurova University Institute of Social Sciences

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences

Cilt/ Vol: 26	Sayı/No: 1	Yıl/Year: 2017

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences
Sahibi/Owner
Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü adına
Enstitü Müdürü Prof. Dr. H. Mahir FİSÜNOĞLU

Derleyen / Managing Editor
Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

Yayın Kurulu / Board of Editors
Prof.Dr. İ. Çetin DERDİYOK (Başkan)
Prof.Dr. Meral KILIÇATICI
Doç.Dr. Rukiye AKDOĞAN
Doç.Dr. Deniz ZEREN
Doç.C. Hakan ÇUHADAR
Doç.Dr. Kenan LOPÇU
Doç.Dr. Havva HALLAÇELİ METLİOĞLU
Doç.Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ
Yrd.Doç.Dr.Tülay CANBOLAT

Derleme Sekreteri / Editorial Secretary
Doç.Dr. Deniz ZEREN
Doç.Dr. Nüket ELPEZE ERGEÇ

Dizgi-Mizanpaj / Typesetter
Doç.Dr.Deniz ZEREN

Copyright©Nisan 2017
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Tüm hakları mahfuzdur.
TÜBİTAK / ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanına (SBVT) dâhildir.
Dergimiz EBSCO-CEEAS veri tabanında taranmaktadır.
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yılda en az 2 kez yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir. Makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Elektronik veya mekanik yöntemlerle (fotokopi dahil) herhangi biçimde basılamaz ve / veya çoğaltılamaz.

Adres / Address:
ÇÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
01330 Balcalı / ADANA
Tel: 0 (322) 338 65 74

Faks: 0 (322) 338 69 47
E- Posta: sosbil@cu.edu.tr

İnternet adresi: http://sosyalbilimler.cu.edu.tr
Kapak Tasarımı: *Metin AYGÜN*
Baskı: *Çukurova Üniversitesi*

Danışma Kurulu /Advisory Board
Prof. Dr. Abdullatif ACARLIOĞLU Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Gül DURMUŞOĞLU KÖSE Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Marcel ERDAL Johann Wolfgang Goethe-University
Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Cahit KAVCAR Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Barbara KELLNER-HEİNKEL Freie University Berlin
Prof. Dr. Yunus KİSHALI Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer KOÇEL İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ÜNAL University München-Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Birol YEŞİLADA Portland State University
Prof. Dr. Ali YILDIRIM Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Prof.Dr. Banu İNANÇ, Çukurova Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1	Arş.Gör. M.Derya YEŞİLTAŞ Ece EKİCİ	İş Akış Deneyiminin Kişilik Özellikleri Ve İş Stresi İle İlişkisi: Akademik Personel Üzerine Bir Araştırma	1-12
2	Arş.Gör. İlker KEFE Arş.Gör.Dr.Miraç Savaş TURHAN	Stratejik Performans Yönetiminin Finansal Olmayan Boyutları Ve Çağdaş Maliyet-Yönetim Muhasebesi Yaklaşımları	12-25
3	Arş.Gör.Dr. M. Savaş TURHAN	İçi Boşaltılmış Bir Kavram: İş Bölümü	26-41
4	Uzman Özge CANOĞULLARI Prof.Dr. Sonay GÜÇRAY	İnternet Bağımlılık Düzeyleri Farklı Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik İhtiyaçları, Sosyal Kaygıları ve Anne Baba Tutum Algılarının İncelenmesi	42-57
5	Yrd.Doç.Dr. Seval SÜZÜLMÜŞ	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Öğrencilerinin Üniversiteden Beklentilerinin Faktör Analizi İle Değerlendirilmesi	58-70
6	Arş.Gör. Mehmet Sedat UĞUR	Türkiye İçin Alternatif Bir Kalkınma Politikası Olarak İnsani Gelişme Yaklaşımı	71-84
7	Yrd.Doç.Dr. İrfan TUĞCU	Liman Tepe / Klazomenai Antik Limanı Doğu Mendireği Çalışmaları	85-101
8	Dr. Cumali URİ	Measuring Proactive Work Behaviour Construct and Its Components: Validating Turkish Version of the Scales	102-114
9	Prof.Dr. Tahir BALCI Öğr.Gör. Halime BALCI H. Hale ARISOY	Türkische und Deutsche Werbung für Parfüm und Kosmetik	115-130
10	Bahar OSANMAZ	Âşık Şiirinde Başkaldırı Bağlamında Nesimi Çimen	131-139
11	Yrd.Doç.Dr. Deniz SARI	Yeni Yüzey Araştırmaları Işığında İlk Tunç Çağı'nda Bozüyük	140-154
12	Yrd.Doç.Dr. Engin DÜCAN Yrd.Doç.Dr.Melike ATAYPOLAT	Kadın İstihdamının Ekonomik Büyümeye Etkisi: OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi	155-170
13	Uzman Osman Emre KÖSE	Doğum Sonrası Bazı Kültürel Uygulamalar Ve Arkeoloji	171-185

14	Yrd.Doç.Dr.Seden TUYAN	Questionnaire on Teacher-Student Interactıon (QTI) as an Instrument to Measure Teachers' and Students' Perceptions in Efl Classes in Higher Education	186-200
15	Ece EKİCİ Doç.Dr. Mehmet TURAN	Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimi: Planlanmış Davranışlar Teorisi Ve Girişimcilik Eğitiminin Rolü	201-215
16	Yrd.Do.Dr.Tuncay Turan TURABOĞLU Tuğba Nur TOPALOĞLU	Bir Etkin Piyasa Hipotezi Kavramı Olarak Anomaliler: Borsa İstanbul (Bist) Üzerinden Aylara İlişkin Anomalilere Yönelik Bir Araştırma	216-230
17	Arş.Gör.Enes FILIZ Arş.Gör.Hasan Aykut KARABOGA Arş.Gör.Serkan AKOGUL	Bıst-50 Endeksi Değişim Değerlerinin Sınıflandırılmasında Makine Öğrenmesi Yöntemleri Ve Yapay Sinir Ağları Kullanımı	231-241
18	Prof.Dr. Songül TÜMKAYA Uzman Çiğdem ASAR	İlkokul Yöneticilerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi	242-253
19	Yrd.Doç.Dr.Volkan YURDADOĞ	Sosyal Güvenlik Ve Yeniden Gelir Dağılımına Etkisinin Teorik Çerçevede Değerlendirilmesi	254-269
20	Yrd.Doç.Dr.Hülya TAŞTAN Onur KIZILCIK	Kahramanmaraş'ta Bulunan Yiyecek İçecek İşletmelerine Yönelik Trıpadvısor.Com'da Paylaşılan Şikâyetlerin Sınıflandırılması	270-284
21	Doç.Dr.Ceyda ERDEN ÖZSOY Yrd.Doç.Dr. B. Tuğberk TOSUNOĞLU	Gsyh'nin Ötesi: Ekonomik Gelişmenin Ölçümünde Alternatif Metrikler	285-304
22	Doç.Dr.Bülent Cercis TANRITANIR A. Melike ÇALIŞKAN	Gabriel García Márquez'in *Kırmızı Pazartesi* Romanıyla Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* Romanında Büyülü Gerçekçilik	302-312

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us evaluate the articles sent for the current issue of our journal

HAKEMLER/REFEREES

PROF.DR. ÜNAL AY	ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. VASIF ŞAHOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. ERGÜN SERİNDAĞ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. FAİK KANATLI	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. KEMAL CAN KILIÇ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MURAT DOĞANLAR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. MERAL ATICI	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. BAHAR TANER	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR VEYİS NACİ TANIŞ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR AZMİ YALÇIN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR.SERKAN YILMAZ KANDIR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. İBRAHİM ORGAN	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR. HASAN BOYNUKARA	NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
PROF.DR MEHMET TAKKAÇ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. SELMA BAŞ	YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. FATMA NUR İPLİK	ADANA BİLİM VE TEKNOLOJİ ÜNİ.
DOÇ.DR. ERDİNÇ KARADENİZ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. FULYA CENKSEVEN ÖNDER	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. JÜLİDE İNÖZÜ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. NEŞE ALGAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. MEHMET TURAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. GÜZİN YÜKSEL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. OKŞAN BAŞOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. GÜLSEN KIRAL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. HÜSEYİN GÜLER	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. ERSOY ÖZ	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. MURAT ERİŞOĞLU	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. ÖMER İSKENDEROĞLU	ÖMER HALİS DEMİR ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. METEHAN ÇELİK	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR.HAŞİM AKÇA	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR.NESLİHAN COŞKUN KARADAĞ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR.LEVENT KOŞAN	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR.ERDİNÇ KARADENİZ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. BENGÜL GÜLÜMSER KAYTANCI	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR.İLTER ÜNLÜKAPLAN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

.DOÇ.DR.BÜLENT GÜNDÜZ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. FATMA KALPAKLI	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. K. SERDAR GİRGİNER	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. HÜLYA TAŞTAN	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. MUSA ŞANAL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. TOLGA KABAŞ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. CÜNEYT ARSLAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. ELİF GENÇ	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. HAKKI LEVENT KESKİN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
YRD.DOÇ.DR. ESENGÜL İPLİK	OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
YRD. DOÇ.DR. İRFAN TUĞCU	OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ

MAKALE YAZIM KURALLARI

Dergiye gönderilecek makalelerin yazımında uyulması gerekli kurallar aşağıda özetlenmiştir:

1. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, yılda **en az iki kez** yayınlanan **hakemli** bir dergidir.
2. Gönderilecek makalenin daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olması zorunludur.
3. Makaleler, **Türkçe, İngilizce, Fransızca** ya da **Almanca** olarak yayımlanabilir.
4. Makaleler, **MS Word 97** ve/veya üzeri sürümlerde yazılıp diskete kopyalanarak, **disket ile birlikte 4 nüsha çıktı (1 nüsha isimli, 3 nüsha isimsiz olarak)** olarak gönderilmelidir.
5. Makalelerde; **Kağıt Boyutu:** A-4, sayfa yapısı olarak **Alt:** 6 cm, **Üst:** 5 cm, **Sol:** 4,5 cm, **Sağ:** 4 cm, **Üst Bilgi:** 4 cm ve **Alt Bilgi:** 5 cm, **Yazı Tipi:** Times New Roman, **Punto:**10, **Satır Aralığı:** Tek olarak ayarlanacaktır. Makalenin tümü **15 sayfayı** geçmemelidir.
6. Orijinal makalelerde bölümler aşağıdaki şekilde düzenlenmelidir:

- **Özet (en çok 200 kelime),**
- **Abstract (en çok 200 kelime),**
- **Giriş (en çok 3 sayfa),**
- **Araştırma bulguları, tartışma ve sonuçları,**
- **Kaynaklar.**

7. Makalelerin başlığı metne uygun; kısa ve açık ifadeli; büyük harflerle yazılmış olmalıdır.
8. Yazar adı, başlığın sol alt kenarına konulmalı; yazar birden fazla ise, adları yan yana yazılmalıdır. Yazar adı veya adları altına sırasıyla bağlı oldukları üniversite, fakülte, bölüm veya kurum adı, **e-posta adresi** yazılmalıdır.
9. Ana bölüm başlıkları, her iki bölümün sol üst kenarına gelecek şekilde ve küçük harflerle yazılmalıdır. Özet ve Abstract büyük harflerle metnin sol kenarına konulmalıdır.
10. Makalede resim, şekil ve grafikler **"Şekil"** adı altında gösterilmeli; şekil ve grafikler bilgisayarda çizilmeli; fotoğraf veya resimler, parlak fotoğraf kağıdına net olarak siyahbeyaz basılmış ve numaralandırılmış olmalıdır. **Şekil adları**, her kelimenin ilk harfi büyük olacak şekilde tablonun alt tarafına bilgisayarda yazılmalıdır.

11. Makalede **tablo adları**, her sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde tablonun üst tarafına yazılmalıdır.
12. Kaynaklara yapılan göndermeler, dipnot yerine metnin içinde parantez arasında yapılmalıdır. Parantez içinde sırasıyla, **yazarın soyadı, kaynağın yılı ve sayfa numarası** yer almalıdır **(Horngren, 2002: 124).** Birden çok kaynak noktalı virgül ile ayrılmalı, 3 veya daha çok yazar isimli bildirimlerde **"*vd.*"** kısaltması kullanılmalıdır**.**
13. Kaynak listesi, yazarların soyadlarına göre alfabetik olarak düzenlenmelidir. Kaynak bildiriminde sıra; **"yazar soyadı, adının baş harfi, eserin yayın tarihi, eserin adı, basımevi ve basım yeri"** olarak düzenlenmelidir. Dergi alıntılarında, cilt, parantez içinde sayı ve iki noktayı takip eden sayfa numaraları verilmelidir. Metin içinde verilmemiş kaynaklar bu listede gösterilmemeli, kaynağın yazarı belli değilse yerine **"Anonymus"** deyimi yazılmalıdır.
14. Makale dilekçe ekinde sunulmalıdır.
15. Yukarıdaki kurallara uygun olmayan makale dikkate alınmaz.
16. **REQUIRED FORMAT FOR ARTICLES**

Submission guidelines:

1. Journal of Çukurova University Institute of Social Sciences is published at least twice a year and is a peer-reviewed journal.
2. **2**It is obligation that the article which will be sent mustn't be published in anywhere before.
3. Articles can be published in the following languages: **Turkish, English, French and German.**
4. Articles must be written on **MS word 97** or above and they must be copied, then they must be sent **with a diskette and four print copies. (One of the hard copies should be named, the rest three will be sent unnamed.)**
5. In articles, **page layout** has to be arranged as to leave 5 cm **from above**, 6 cm **from below**, 4.5 cm **from left**, 4 cm in **from right**. And also they have to be written on **A4 pages**. Articles have to be written in Times New Roman with **10 points**. Articles mustn't exceed **15 pages**. It must be set as **single spaced**.
6. In original articles, section must be arranged in the way shown below:
   - **Summary (maximum 200 words)**
   - **Abstract (maximum 200 words)**
   - **Introduction (maximum 3 pages)**
   - **Findings, discussion and the results**
   - **Bibliography**
7. The title of the articles should be fit with the content; they should be short and understandable, written with capital letters.
8. The name of the writer should be written below the article and left side. If there is more than one writer, the names should be written side by side. Under the name of the writers, their universities, faculties, sections name and an **e-mail address** have to be written.
9. Titles of main sections should be written with small letters and they have to be written in a way that they have to be left side and above on each of two sections.
10. In an article, pictures, graphics have to be shown under the name of **the figure**. Figures and graphics have to be drawn on the computer. Photographs and pictures have to be published in white-black colours clearly, they have to be numbered and the name of **the figures** have to be written below the table on the computer with the way first letter will be

capital in every word.

11. In an article, **name of the table** should be written with the way first letter will be capital every word.
12. Citations or references to the sources have to written in the parentheses in the article. The surname of the writer, the year of the source and the number of the page have to become left side by side. If there are more than two writers, it should be shortened like “et. al.” and left by semicolon.
13. Source lists have to be arranged as the surname of the writers alphabetically. These lists have to be followed the name of the **writer, the first letter of the name, the date of the article, the name of the article and publishing place** of it. The volume of the sources must be written in the parentheses with the numbers and page numbers followed by colon. If the writer of the article is uncertain, **Anonymous** must be written.
14. The article must be presented to the Institute of Social Sciences, Çukurova University with a letter of application.
15. Those articles, not written according to the above mentioned rules, cannot be published.

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, 2017, Sayfa 285-301

GSYH'NİN ÖTESİ: EKONOMİK GELİŞMENİN ÖLÇÜMÜNDE ALTERNATİF METRİKLER

Ceyda ERDEN ÖZSOY[1]
B. Tuğberk TOSUNOĞLU[2]

ÖZET

Ekonomik büyüme kavramı genellikle ekonomik gelişme ya da ulusal refah artışıyla eş anlamlıymış gibi kullanılmaktadır. Bu bakış açısıyla, Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH), hem ekonomik büyüme hem de ekonomik kalkınma düzeyini ölçmek için kullanılmaktadır. Aslında ulusal refahın bir ölçütü olarak GSYH'nin kullanılması uygun değildir. Gerçekte bu amaçla da tasarlanmamıştır. GSYH ulusal refahın değil, ekonomik faaliyetin bir ölçütüdür. Ekonomik gelişmenin bir göstergesi olarak GSYH'yi kullanmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu sınırlılıkların tartışılması ve ekonomik gelişmenin, gerçek zenginlik ve refahın daha iyi bir ölçümünün bulunması için günümüzde "GSYH'nin Ötesi" konulu çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda ekonomik performansın ölçülmesinde, çevresel ve sosyal konulara da ağırlık veren pek çok metrik ortaya atılmıştır. İlgili metrikleri üç gruba ayırmak mümkündür. Birinci grupta GSYH'de düzeltme yapmaya yönelik endeksler (Gerçek Gelişme Göstergeleri, Yeşil Gsyh, Düzeltilmiş Net Tasarruf), ikinci grupta GSYH'yi kullanmayan endeksler (Gayrisafi Milli Mutluluk, Ekolojik Ayak İzi, Öznel İyilik, Mutlu Gezegen Endeksi, Sosyal Gelişme Endeksi), son grupta ise GSYH'yi içeren bileşik endeksler (İnsani Gelişme Endeksi ve Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi) yer almaktadır. İktisadi gelişmenin ölçümünde GSYH'nin kullanımının yarattığı güçlükler ve sınırlılıkları ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada GSYH'nin Ötesi tartışmaları çerçevesinde geliştirilen metrikler incelenmekte ve ilgili metriklerin güçlü ve zayıf yönleri tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Gelişme, GSYH, GSYH'nin Ötesi

BEYOND GDP: ALTERNATIVE METRICS FOR MEASURING ECONOMIC DEVELOPMENT

ABSTRACT

Economic growth concept is generally used as if it is synonymous with economic development or increase in national welfare. At this point of view, the Gross Domestic Product (GDP) is used to measure both the level of economic growth and economic development. In fact, the use of GDP as a measure of national welfare is inappropriate. Actually it was also never designed for this purpose. GDP is a measure of economic activity, not national welfare. There are some limitations of using GDP as an indicator of economic development. Nowadays, in order to discuss these limitations and to find

[1] Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ceydae@anadolu.edu.tr
[2] Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ttosunoglu@anadolu.edu.tr

better measurement of economic development, real wealth and prosperity some studies are being carried out about "Beyond GDP". In these studies, a variety of metrics have been raised for the measurement of economic performance, focusing also on environmental and social issues. It is possible to divide these metrics into three groups. In the first group "indexes that correct GDP" (Genuine Progress Indicator, Green GDP, Adjusted Net Saving), in the second group "indexes that do not use GDP" (Gross National Happiness, Ecological Footprint, Subjective Well-Being, Happy Planet Index, Social Progress Index), and in the last group "composite indexes including GDP" (Human Development Index and Sustainable Development Index) take place. This study aims to present difficulties and limitations of measuring economic development by using GDP. In this context, metrics produced in the framework of beyond GDP are examined, and strengths and weaknesses are also discussed.

Keywords: Economic Development, GDP, Beyond GDP

Giriş

Ülkelerin ekonomik gelişme düzeylerinin belirlenmesinde en sık başvurulan ölçüt Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'dir. Buna göre GSYH[3] düzeyi yüksek olan ülkeler gelişmiş ülkeler olarak adlandırılmaktadır. Ancak yüksek GSYH değerlerine sahip olan ülkelerde refah düzeyinin ve yaşam memnuniyetinin aynı ölçüde yüksek olmaması, gelir dağılımının adaletsiz yapısı, çevre kirliliğinin artması, ekolojik dengenin bozulması ve küresel ısınmanın emarelerini çoktan göstermeye başlaması bazı çevrelerin GSYH'nin artık yeterli bir gelişme ölçütü olmadığı görüşünü yüksek sesle tartışmaya başlamalarına yol açmıştır. Günümüzde gelişme ya da kalkınma kavramının içeriği, boyutları ve amaçları zenginleşmiş; sadece ekonomik değil, sosyal ve çevresel faktörleri de ele alarak çok boyutlu bir yapıya kavuşmuştur. Dolayısıyla gelişmenin ölçümünde bu faktörlere de yer verilmesi gerekmektedir. Bu anlayış ve bakış açısıyla bir süredir GSYH'nin Ötesi (Beyond GDP) tartışmaları gündemde yer almaktadır. 2007 yılında Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Roma Kulübü, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) ve OECD'nin üst düzey katılımıyla "GSYH'nin Ötesi" başlıklı

[3] Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH), ekonomik gelişmenin sıkça başvurulan bir diğer ölçütüdür. GSYH ile GSMH arasındaki fark, üretimin sınırlarıdır. GSYH, yerli veya yabancı şirketler tarafından ülke sınırları içerisinde üretilen tüm mal ve hizmetleri hesaba alır. Diğer ülkelerde üretilen malları ve hizmetleri kapsamaz. GSMH, yeryüzündeki üretimlerin nerede gerçekleştiğine bakılmaksızın yerli şirketler tarafından üretilen tüm ürünleri ölçmektedir. Günümüzde ekonomik performansın asıl ölçüsü olarak GSMH yerine daha çok GSYH tercih edilmektedir. Bu tercihin bir nedeni, uluslararası ekonomik entegrasyonun yoğunlaşması, ekonomik sınırların, siyasal sınırları tanımamasıdır. Bir başka neden ise ekonominin istihdam yaratma gücünü GSYH'nin daha iyi temsil etmesidir. GSYH, ulusal politikaların belirlenmesi ve programların değerlendirilmesi için daha yararlıdır. Ayrıca GSYH ölçümü GSMH'den daha kolaydır. Bu çalışmada yer alan tartışmayı basitleştirmek için çalışma boyunca GSMH yerine GSYH terimi ekonomik faaliyetin ölçütü olarak kullanılacaktır.

bir konferans düzenlenmiştir. Konferansın amacı ekonomik gelişmenin ölçülmesi için hangi metriklerin en uygun olduğunu, bunların karar verme süreçlerine en iyi şekilde nasıl entegre edilebileceğini ve bu konunun kamuoyunda nasıl ele alınabileceğini açıklığa kavuşturmaktır. Konferansın ardından bu on yıllık süreçte ekonomik performansın ölçülmesinde, çevresel ve sosyal konulara ağırlık veren birçok metrik ortaya atılmıştır (European Commission). Bu çerçevede geliştirilen metrikleri üç gruba ayırmak mümkündür. Birinci grupta GSYH'de düzeltme yapmaya yönelik endeksler (Gerçek Gelişme Göstergeleri, Yeşil Gsyh, Düzeltilmiş Net Tasarruf), ikinci grupta GSYH'yi kullanmayan endeksler (Gayrisafi Milli Mutluluk, Ekolojik Ayak İzi, Öznel İyilik, Mutlu Gezegen Endeksi, Sosyal Gelişme Endeksi), son grupta ise GSYH'yi içeren bileşik endeksler (İnsani Gelişme Endeksi ve Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi) yer almaktadır.

Ekonomik gelişmenin ölçülmesinde alternatif metriklerin kullanılmasını öneren GSYH'nin Ötesi tartışmalarının ele alındığı bu çalışma üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci kısımda ekonomik gelişme ölçütü olarak GSYH ele alınmakta, ortaya çıkış amacı ve nihai kullanımı üzerinde durulmaktadır. İkinci kısımda, GSYH'nin Ötesi tartışmaları çerçevesinde geliştirilen alternatif metrikler üç başlık altında incelenmektedir. Son kısımda ise ilgili metriklerin güçlü ve zayıf yönleri tartışılmaktadır.

1. Ekonomik Gelişme Ölçütü Olarak GSYH

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde ve karşılaştırılmasında en çok başvurulan ölçüt GSYH'dir. Bilindiği gibi GSYH "Bir ülke sınırları içinde, belli bir dönemde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değeridir".

1.1. GSYH'nin Ortaya Çıkışı

İngiliz iktisatçı Sir William Petty 1665'de İngiltere ve Galler bölgesinin gelir ve harcama büyüklükleri ile nüfus ve toprak gibi varlıklarının toplam değerini tahmin etmeye yönelik bir yöntem geliştirmiştir. Petty'nin bu tahminleri geliştirme amacı İngiltere'nin girmesi muhtemel olan savaşı vergilerle finanse edip edemeyeceğini araştırmaktır. Petty'nin geliştirdiği ulusal hesap sistemi, tüm ülke için çift taraflı kayıt yöntemine dayanmaktadır. Böylece, ulusal varlıkların tamamı kayıt altında tutulabilmiştir. 1695 yılında Petty'nin geliştirdiği kayıt ve ulusal gelir hesaplama yöntemi, yine bir İngiliz iktisatçı olan Sir Charles Davenant'ın düzeltmeleriyle daha net bir hesaplama yöntemi haline gelmiştir. Davenant o yıllarda sürmekte olan Fransız-İngiliz savaşının finansmanıyla ilgilenmiş ve "Savaşı Finanse Etmenin Yolları ve Anlamı Üzerine Bir Deneme" (An Essay upon the Ways and Means of Supplying the War) isimli çalışmasında Petty'nin hesaplama yönteminde bazı değişiklikler yapmıştır. Uzun yıllar boyunca Petty'nin ve Davenant'ın geliştirdiği basit ulusal gelir hesaplama yöntemi kullanılmıştır. Ulusal gelirin tahmin edilmesine yönelik olarak İngilizler tarafından gerçekleştirilen bu ilk yöntem arayışları günümüz GSYH'siyle karşılaştırıldığında standartlaştırılamamış ve kullanılan kavramlar yaygın olarak kabul görmemiştir (Coyle, 2014, s. 8-9). Bu erken denemelerde ulusal gelir kavramı kesin ve sabit değildir. Elde edilen bulguların nasıl yorumlanacağı dönemin gerektirdiği politik ve askeri ihtiyaçlara bağlı olmuştur. Bu nedenle tanımlamalar zamanla değişkenlik

göstermiştir. Günümüzde kullanılan kavramlar modern tarihte öne çıkan iki büyük olaya dayanmaktadır: 1930'ların Büyük Buhranı ve II. Dünya Savaşı (Coyle, 2014, s. 11-12).

Alfred Marshall'ın "İktisadın İlkeleri" (The Principles of Economics) adlı başyapıtının yayınlanmasının ardından birçok araştırmacı istatistiklerin toplanması ve ulusal gelir ölçümünün geliştirilmesi için yeni girişimler başlatmışlardır. İngiltere'de Colin Clark tarafından 1920'ler ve 30'lar boyunca hesaplanan ulusal gelir ve harcama istatistikleri en öne çıkanlardan biridir. Clark ilk kez yıllık değil, üç aylık verileri kullanmıştır. Aynı dönemde ABD'de Simon Kuznets de benzer bir çalışma yürütmüştür. (Coyle, 2014, s. 12). O tarihte dünya iki küresel savaştan ve Büyük Buhrandan kaynaklanan derin bir ekonomik ve sosyal çalkantının ortasındadır. ABD'nin II. Dünya Savaşı'na katılma ihtimali yükseldikçe, bunun depresyondan yeni kurtulmaya başlayan ABD vatandaşlarının yaşam standartlarını tehlikeye atıp atmayacağına ilişkin birtakım endişeler de artmaya başlamıştır. Başkan Roosevelt hükümeti, ABD'yi depresyondan çıkarmaya yönelik politikaları haklı kılmak için "istatistikleri" kullanmayı planlamıştır. Bu nedenle hükümet ulusal gelir istatistiklerinin hesaplanması için Simon Kuznets'i görevlendirmiştir. GSYH tahminleri, II. Dünya Savaşı'na girildiği takdirde ekonominin yeterli üretimi sağlayabileceğini ve dolayısıyla savaşa katılmanın ABD vatandaşlarının yaşam standartlarını değiştirmeyeceğini göstermek için kullanılmıştır (Costanza vd., 2014).

II. Dünya Savaşı'nın başlangıcındaki anahtar faktör, bazı ülkelerde döviz kurlarındaki oynaklıkların ve uluslararası ticareti caydıran ayrımcı ticaret uygulamalarının yol açtığı ekonomik istikrarsızlıktır. Savaşla sonuçlanan böylesine ekonomik istikrarsızlıkların bir daha tekrarlanmaması için, müttefik ülkelerin liderleri, 1944 yılında, New Hampshire'da gerçekleştirilen Bretton Woods konferansında bir araya gelmiştir. Konferansın amacı, her yerde ekonomik gelişmenin hızlanması, siyasi istikrarın ve barışın sağlanması, ayrıca ticaret ve para birimi alışverişi için uluslararası bir işbirliği sürecinin oluşturulmasıdır. Bretton Woods Konferansı sonucunda GSYH'nin ekonomik gelişmenin bir ölçütü olarak kullanımı daha da güçlenmiştir. Konferansın başlıca sonuçları IMF (Uluslararası Para Fonu) ve şimdi Dünya Bankası'nın bir parçası olan Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankasının (IBRD) kurulmasıdır. GSYH, IMF ve Dünya Bankası tarafından ekonomik gelişmenin başlıca ölçütü olarak kullanılmaya başlanmıştır (Costanza vd., 2014). Birleşmiş Milletler 1956'da GSYH'nin bugünkü şeklini vererek uluslararası bir hesaplama standardı getirmiştir. Daha sonra 1968 ve 1993 yıllarında bazı önemli revizyonlar yapmıştır (Rauch and Chi, 2010, s. 104).

Görüldüğü üzere GSYH ortaya çıkış amacından uzaklaşarak ve yanlış kullanılarak ekonomik ve sosyal refahın bir göstergesi olarak benimsenmiş ve dünya üzerindeki tüm devletler tarafından ekonomik gelişmenin en önemli ölçütü haline gelmiştir. Ancak, GSYH'nin baş mimarı olan Kuznets, GSYH büyümesinin ekonomik gelişmeyle denk tutulmasına karşı durarak bu yöntemin eksikliklerine birçok kez vurgu yapmıştır (Costanza vd., 2014). Kuznets, "Bir ulusun refahını milli gelir ölçümünden anlayabilmek güçtür" ifadesiyle 1934 yılında ABD Kongresi'ni uyarmıştır (Sound Byte). Nobel ödüllü iktisatçı özellikle, bu ölçümün niteliksel değil yalnızca niceliksel bir ölçüm yöntemi olduğuna ve GSYH'yi bir ölçüm aracı olarak kullanırken bu ayrıma dikkat edilmesi gerektiğine değinmiştir. İlerleyen yıllarda iktisatçılar ve politikacılar bu hesaplama yönteminin savaş zamanlarındaki harcamaları ve gelirleri değerlendirmek

için geliştirildiğini unutmuş ve yöntemi iktisadi gelişmişliğin temel ölçütü olarak görmüşlerdir.

1.2. GSYH'ye Yöneltilen Eleştiriler

Günümüzde bazı iktisatçılar, politikacılar, uluslararası kuruluşlar ve medya ekonomik gelişmenin ölçülmesinde GSYH artışını öne çıkartma eğilimindedir. Buna karşın bazı iktisatçılar ise, GSYH'yi genel refah düzeyinin bir göstergesi olarak değerlendirmenin yanlış ve tehlikeli olduğunu belirtmektedir. Ekonomik faaliyet düzeyinin ölçülmesiyle ekonomik gelişme ve refah düzeyinin artması arasındaki ayırım ve GSYH'nin bu amaçları gerçekleştirmedeki rolünü ortaya koymak için birkaç metafor kullanmak yerinde olacaktır.

GSYH, bir binanın enerji kullanımını ölçen elektrik sayacına benzer şekilde, ekonomide üretilen malların ve hizmetlerin akışını ölçer (Constanza vd., 2009, s. 3). Bu bakış açısıyla daha çok elektrik kullanımı, bina sakinlerinin yaşam standartları artırıyormuş gibi bir algı yaratmaktadır. Her ne kadar elektrik, hayatın olanaklarından bazılarını güçlendiyse de, birçok insan daha yüksek bir elektrik faturası öderken, daha iyi bir hayata sahip olamaz (Constanza vd., 2014).

GSYH'yi ölçüm birimi olan metreye benzetmek de mümkündür. Metrik sistem ile bir ormanın yüzeysel büyüklüğünü doğru olarak ölçebiliriz. Benzer bir biçimde GSYH ile bir ekonominin nicel büyüklüğünü ölçmüş oluruz. Ancak nasıl bir ormanın ekosistemini, yer altı kaynaklarını, coğrafi özelliklerini, flora ve faunasını bilmeden o ormanı geliştirmek mümkün değilse, ekonominin sektörel, yapısal, sosyal ve beşeri özelliklerini göz önüne almadan o ekonomiyi geliştiremeyiz. İnsanların bir parçası olduğu ekonomik sistemi açıklamak için beşeri, çevresel ve sosyal faktörleri de inceleme altına almak gerekir.

GSYH yalnızca nihai çıktı ile ilgilenmekte, o çıktının ne olduğu, kimin ve nasıl ürettiği ile ilgilenmemektedir. GSYH düzeyi, onu yaratan kaynak, ekonomik sektör ve verimlilik gibi niteliksel ve yapısal farklılıkları yansıtmaz. Ekonomilerin bir gelişme düzeyi ölçüsü olmaktan çok, bir faaliyet hacmi ya da ekonomik boyut ölçüsüdür (Erden Özsoy, 2016, s. 23). GSYH ile ilgili sorun, fayda ve maliyetler arasında net bir ayırım yapamamasıdır. GSYH aslında bir ekonomide piyasalarda gerçekleşen tüm kayıtlı faaliyetlerin faydalarını değil, maliyetlerini hesaplayan bir tahmindir (van den Bergh, 2015, s. 85). Dolayısıyla, "Bir sosyal sistemin topyekün üretimi, aslında, o sistemin geliri veya kazancı değil, maliyeti ve masrafıdır" (Sound Byte). Ekonomide ortaya çıkan bir değişikliğin (örneğin bir iktisat politikası uygulamasının) sonuçlarının görülebilmesi için fayda-maliyet analizi yapılması gerekmektedir. GSYH böyle bir analizin sadece maliyet boyutunu ortaya koymakta, fayda yani toplumsal refah boyutuna ise yer vermemektedir (Ersen, 2013, s. 8).

GSYH, sadece yaşam kalitesinin anahtar yönlerini ölçmekte başarısız kalmaz; birçok yönden, uzun vadede sosyal refaha aykırı olan faaliyetleri teşvik edebilir. Örneğin GSYH zenginler ve yoksullar arasındaki artan eşitsizliği gizler. Gelir eşitsizliği, bir ülkedeki genel sağlık durumunun kötüleşmesi, çalışan verimliliğinin azalması ve toplumsal huzursuzluğun artması ile ilişkilendirilebilir. Adil olmayan bir

gelir dağılımı, suç oranının artması, işgücü verimliliğinin azalması ve yatırımların düşmesi gibi etkilerle ekonomik refahı olumsuz yönde etkileyebilir (Costanza vd., 2009, s. 9-10).

GSYH ölçümü, doğal kaynakların kendilerini yenileyebileceklerinden daha hızlı bir şekilde tüketimine neden olabilmektedir. Paul Hawken "Gelecekten çaldığımızı bugün satıyoruz ve buna GSYH diyoruz" ifadesiyle ekonomik büyümenin çevrenin bozulması ve gelecek kuşakların refahının azalmasına rağmen gerçekleştirildiğini belirtmektedir (Kubiszewski). GSYH'nin en zayıf yönlerinden biri doğal kaynakların tükenmesi, çevre kirliliği, atıkların maliyetleri, potansiyel sosyal maliyetler (örneğin çalışanların maruz kaldığı radyoaktif maddeler ve çeşitli kimyasallar nedeniyle ortaya çıkan sağlık sorunları) gibi maliyetleri göz ardı ediyor olmasıdır. Ancak bilindiği gibi çevresel ve sosyal maliyetlerin parasal değerlerini ölçmek mümkün değildir. Özetle GSYH kalkınmanın sürdürülebilirliğini ölçemez (Rauch and Chi, 2010, s. 104).

Ekonomik gelişme ölçütü olarak GSYH ile ilgili bir diğer endişe, "eşik etkisi" olarak bilinmektedir. Buna göre GSYH arttıkça genel yaşam kalitesi bir noktaya kadar artmaktadır. Bu noktanın ötesinde, GSYH'deki artışlar genel refah düzeyinin artmasına ya da azalmasına neden olmamaktadır. Bunun nedeni, harcamalardaki artışın sağladığı faydaların, gelir eşitsizliği, boş zaman kaybı ve doğal kaynakların tükenmesi ile ilişkili maliyetlerle dengelenmesidir. Belirli bir eşik değerin ötesinde maddi refahın artması ile sosyal uyum, sağlıklı ilişkiler, bilgi, bilgelik, amaç duygusu, doğayla bağlantı ve insan mutluluğunun diğer boyutları arasındaki ilişki giderek zayıflamaktadır (Costanza vd., 2009, s. 9). Robert F. Kennedy 1968 yılında yaptığı bir konuşmasında GSYH'nin yaşamı değerli kılan şeyler dışında, her şeyi ölçtüğünü ifade etmiştir (Sound Byte).

Hükümetler iktisadi başarı göstergesi olarak GSYH artışını öne çıkartma eğilimindedir. Kişi başına GSYH'nin yüksek olması hükümetler açısından önemli bir başarı ölçütüdür. Diğer taraftan özel karar alıcılar (işletmeler, hane halkları) da iktisadi iklimi değerlendirirken GSYH'deki gelişmeleri izlerler. Bu nedenle hükümetler GSYH'yi olumsuz yönde etkileyecek kararlar almaktan kaçınabilirler. Bu eğilimin sonucunda GSYH'yi artırmak amacıyla toplumları her yönden etkileyebilecek diğer konuları ihmal edebilirler. Üstelik bundan ötürü takdir bile toplayabilirler (Ersel, 2013, s. 7).

2. İktisadi Gelişmenin Ölçülmesine Yönelik Alternatif Metrikler

Joseph Stiglitz'e göre "yanlış şeyi ölçüyorsak, yanlışa doğru sürükleniriz". Tasarlanmadığı bir alanda ölçüm aracı olarak kullanılması nedeniyle GSYH'yi sorumlu tutmak ve onu eleştirmek doğru değildir. Ölçülen değişkenlere bağlı olarak verilen kararlar, bu değişkenlerin nasıl ölçüldüğüne ve yorumlandığına bağlıdır. Sorunlu bir şekilde oluşturulan metrikler çoğu zaman kör uçuş yapılmasına neden olabilmektedir. Günümüzde mevcut metriklerin sınırlılıklarının anlaşılması ve daha iyi metriklere ihtiyaç duyulduğu konusunda büyük bir fikir birliği bulunmaktadır (Stiglitz vd., 2014).

GSYH ekonomik faaliyetin bir ölçüsü olmaktan öteye gitmemektedir. Oysa uzun yıllardır GSYH'ye olduğundan büyük anlamlar yüklenmekte, ekonomik ve sosyal refahın yani gelişmenin ölçütü olarak kullanılmaktadır. Ekonomik gelişmenin amacı insanın refahını ve yaşam kalitesini iyileştirmektir. GSYH'nin refah düzeyinin bir ölçütü olmadığı ve GSYH büyümesinin ulusal politika hedefi olmaktan çıkması gerektiğinin kabul edilmesi, günümüz ekonomik sistemini daha bütüncül bir anlayışla

açıklayabilmek amacıyla yeni araçlar arayışına itmiştir. Bu çerçevede geliştirilen metrikleri üç gruba ayırmak mümkündür (Constanza vd., 2009, s. 9-10):

- GSYH'de Düzeltmeler Yapan Endeksler: Gerçek Gelişme Göstergesi, Yeşil GSYH, Düzeltilmiş Net Tasarruf
- GSYH'yi Kullanmayan Endeksler: Ekolojik Ayak İzi, Öznel İyilik, Gayrisafi Milli Mutluluk, Mutlu Gezegen Endeksi, Sosyal Gelişme Endeksi
- GSYH'yi İçeren Bileşik Endeksler: İnsani Gelişme Endeksi, Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi

2.1. GSYH'de Düzeltme Yapmaya Yönelik Endeksler

GSYH'de düzeltme yapmaya yönelik endeksler, mevcut GSYH'ye bazı ekleme ya da çıkarmalar yapılarak elde edilirler. Bu endekslerin hesaplamasında bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu sınırlılıkları şu şekilde sıralamak mümkündür (Costanza vd. 2009, s. 11-12):

- Gönüllü hizmetler ve yasa dışı faaliyetler gibi parasal olarak düzenli rapor edilemeyen kalemlerin hesaplanması konusunda fikir birliğinin sağlanamaması
- Hangi harcama kalemlerinin fayda sağladığı dolayısıyla toplama ilave edilmesi gerektiği, hangilerinin maliyet oluşturduğu dolayısıyla toplamdan çıkarılması gerektiği konusunda karar vermede öznellik
- Doğal kaynakların tükenmesinin maliyetinin nasıl hesaplanacağı konusunda uzlaşamama

Bununla birlikte, bu yeni muhasebe sistemlerinin uygulamaları, GSYH ile gerçek ekonomik refah arasındaki uçurumun arttığına dair güçlü kanıtlar sunması bakımından önem arz etmektedir.

Gerçek Gelişme Göstergesi (Genuine Progress Indicator): 1980'lerin sonlarında Herman Daly ve John Cobb tarafından geliştirilen "Sürdürülebilir İktisadi Refah Endeksi"nin rafine edilmiş bir versiyonudur. Gerçek Gelişme Göstergesi, GSYH ile aynı kişisel tüketim verileriyle başlar, ancak daha sonra bazı önemli ayrımlar yapar. Gelir hesabından gelir eşitsizliği, suçların maliyeti, çevresel bozulma ve boş zaman gibi kalemlerin sebep olduğu kaybın çıkarılıp, dayanıklı tüketim malları ve kamu altyapılarından sağlanan hizmetler ile gönüllü hizmetler ve ev işlerinin faydalarının eklenmesiyle hesaplanır (Anielski, 2001, s. 6).

Yeşil GSYH (Green GDP): Bilindiği gibi GSYH sadece parasal işlemleri dikkate almaktadır. Piyasalarda işlem görmeyen dolayısıyla fiyatlandırılamayan doğal kaynaklar ve ekosistem hizmetleri GSYH hesaplamalarında yer alamamaktadır. Yeşil GSYH, mevcut GSYH'den çevresel bozulma ve doğal kaynakların tükenmesi gibi piyasada fiyatlandırılmayan çevresel maliyetlerin gölge değerlerinin çıkartılmasıyla elde edilmektedir. Bu hesaplama çalışmaları 1970'lerin ortalarından itibaren başlamış, 1993'te Birleşmiş Milletler "Çevreyle Uyumlu GSYH" (Environmentally Adjusted GDP) adlı bir metodoloji önermiştir. Yeşil GSYH'nin bugün bilinen hesaplama yöntemi ise Çin'de geliştirilmiştir (Rauch and Chi, 2010, s. 105).

Düzeltilmiş Net Tasarruf (Adjusted Net Saving): Dünya Bankası tarafından geliştirilen ve Gerçek Tasarruflar (Genuine Savings) olarak da adlandırılan Düzeltilmiş Net Tasarruf ülke düzeyinde sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın önde gelen ekonomik göstergelerinden biri olarak kullanılmaktadır (Hanley vd., 2014, s. 1).

Düzeltilmiş Net Tasarruf, beşeri sermayeye yapılan yatırımları, doğal kaynakların tükenmesi ve kirliliğin yol açtığı maliyetleri dikkate alarak bir ekonominin sahip olduğu net tasarruf oranını hesaplamaktadır. Pozitif tasarruflar, refahın zamanla artmasına, böylelikle gelecek nesillere mevcut nesiller kadar fırsatlar sunulmasına olanak sağlar. Düzeltilmiş Net Tasarruf, bir ekonominin sürdürülebilirliğini, genişletilmiş ulusal hesap kavramlarına dayanarak değerlendirmeyi amaçlayan bir göstergedir. Düzeltilmiş Net Tasarruf, standart ulusal muhasebe sisteminde dört düzeltme yapılarak hesaplanmaktadır. Bu düzeltmeler (World Bank, 2012, s. 1):

- Net ulusal tasarrufları elde etmek için sabit sermaye tüketiminin (amortisman) çıkartılması,
- Beşeri sermaye yatırımı olarak cari kamu eğitim harcamalarının eklenmesi,
- Doğal kaynakların tüketilmesine yönelik tahminlerin çıkartılması,
- Karbondioksit ve partikül emisyonundan (parçacık salımı) kaynaklanan hasarların çıkartılmasıdır.

Düzeltilmiş Net Tasarruf gerçekçi olmayan bazı varsayımlara dayandığı ve doğal kaynakların tükenmesinin ölçümüne ilişkin sorunlar nedeniyle eleştirilmektedir (Boos: 2015, s. 4146).

2.2. GSYH'yi Kullanmayan Endeksler

Bazı alternatif endeksler ekonomik faaliyetler yerine çevresel veya sosyal faaliyetleri, iyiliği (well-being) ya da sosyal, çevresel ve beşeri sermayedeki değişmeleri ölçmektedir. GSYH'yi kullanmayan endeksler arasında ekolojik ayak izi, öznel iyilik, gayrisafi milli mutluluk, mutlu gezegen endeksi ve sosyal gelişme endeksi yer almaktadır.

Ekolojik Ayak İzi (Ecological Footprint): Bir bireyin, topluluğun ya da faaliyetin tükettiği kaynakların yeniden üretilmesi ve ortaya çıkan atığın bertaraf edilmesi için gereken biyolojik olarak verimli toprak ve su alanı Ekolojik Ayak İzi hesaplamaları ile belirlenmekte ve küresel hektar (kha)[4] ile ifade edilmektedir (Erden Özsoy ve Dinç, 2016, s. 42). Başka bir deyişle Ekolojik Ayak İzi, bireylerin üretim ve tüketim döngüsünde kullandıkları biyolojik olarak verimli alanı göstermektedir. Ekolojik ayak izi ulusal ölçek hesaplama formülü şu şekilde ifade edilmektedir (Tosunoğlu, 2014, s. 162):

Ekolojik Ayak İzi = Tüketim x Üretim Alanı x Nüfus

Ekolojik Ayak İzini hesaplamalarında üretime değil tüketime dikkat edilmektedir. Örneğin Çin'de üretilen Iphone Şili'deki bir kişi tarafından satın alınmışsa, Çin'in değil Şili'nin ekolojik ayak izi olarak hesaplanmaktadır (NEF). Diğer taraftan ekolojik ayak izi analizi özellikle yöntemsel eksiklikleri ile ekonomi ve çevre ilişkisinin sadece belirli yönlerini ele almaktadır. Bu bakımdan yöntemin sürdürülebilirliği, açıklamada yetersiz olacağı ve tamamlayıcı birtakım göstergelerle desteklenmesi gerektiği savunulmaktadır (Erden Özsoy ve Dinç, 2016, s. 44).

Öznel İyilik (Subjective Well Being): Son yıllarda refah düzeyini bireylerin ve grupların kendi beyanlarına göre ölçen çalışmaların sayısı giderek artmıştır. Genellikle bireysel esenlik (iyi olma hali) ölçütü olarak adlandırılan, bu çalışmalar, yaşam

[4] Küresel hektar, yaklaşık olarak bir futbol sahası büyüklüğündeki alana denktir (GFN).

kalitesini "memnuniyet" ya da insanların ruh hali ve duyguları ile ölçmeye çalışmaktadır. Amaç insan ihtiyaçlarının gerçekte hangi ölçüde karşılandığını ölçmektir (Costanza vd., 2009, s. 16). Öznel İyiliğin genellikle "mutluluk" ölçümü ile sınırlandırıldığı düşünülse de mutluluktan çok daha geniş bir kavram yelpazesini kapsamaktadır. İnsanların yaşamları ve deneyimleriyle ilgili tepkileri hakkında yaptıkları çeşitli olumlu ve olumsuz değerlendirmelere dayanmaktadır (OECD, 2013, s. 10). Diğer bir deyişle, yaşam tatmini, yaşamı niteleme, yaşamı değerlendirme, yaşamdaki pozitif ve negatif etkilerin düzeyi Öznel İyiliği oluşturmaktadır. Mutluluk ve mutsuzluğun tek bir boyutta ele alınmasından çok, duygu ve davranışların sıklığını veya baskınlığını ölçmek için bireylere pozitif ve negatif etkilere yönelik sorular yöneltilmektedir. Pozitif ve negatif etkiye sahip çok sayıda gösterge, ikisi arasındaki dengeyi gösteren tek bir endeks yaratacak şekilde birleştirilmektedir (Helliwell and Barrington-Leigh, 2010, s. 22). Bu yaklaşım, öznel değer yargılarını kullandığı için bazı kesimler tarafından eleştirilmektedir.

Gayrisafi Milli Mutluluk (Gross National Happiness): 1970'lerde Butan Kralı tarafından ortaya atılmıştır. Kavram, sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesinde bütüncül bir yaklaşımın benimsemesi ve refahın ekonomik olmayan yönlerine eşit önem verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi, Alkire-Foster yöntemi olarak bilinen çok boyutlu bir metodolojiye dayalıdır. Endeksin dört ayağı bulunmaktadır: iyi yönetişim, sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma, kültürel koruma ve çevre koruması. Bunlar da kendi içinde dokuz alana ayrılır: Psikolojik refah, sağlık, eğitim, zaman kullanımı, kültürel çeşitlilik ve esneklik, iyi yönetişim, toplumun gücü, ekolojik çeşitlilik ve esneklik ile yaşam standartları. İlgili alanları temsilen 33 değişken kullanılmaktadır. Tüm alanlar eşit olarak (1/9 oranında) ağırlıklandırılarak tek bir bileşik endeks değeri elde edilir. Bu 33 değişkenin ölçümü, yüz yüze görüşmeyle bir veya daha fazla soru ile test edilir (GNH). Gayri Safi Milli Mutluluk öznel yargıya dayandığı ve uluslararası refah karşılaştırmalarında kullanımının zor olacağı öne sürülerek eleştirilmektedir.

Mutlu Gezegen Endeksi (Happy Planet Index): 2006 yılında New Economics Foundation tarafından geliştirilen endeks sürdürülebilir refahın bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Mutlu Gezegen Endeksi (HPI) aşağıdaki formülle hesaplanır (NEF):

$$\text{HPI} = \frac{(\text{Deneyimlenen İyilik x Ortalama Ömür Beklentisi}) \text{x Sonuçların Eşitsizliği}}{\text{Ekolojik Ayak İzi}}$$

Deneyimlenen İyilik, ülke vatandaşlarına yaşamlarından ne kadar memnun olduklarını sıfırdan ona kadar bir ölçekte değerlendirmelerini isteyen Gallup Dünya Değerler Anketinden toplanan verilere dayanmaktadır. Ortalama Ömür Beklentisi, Birleşmiş Milletler tarafından toplanan verilerle her bir ülke vatandaşının beklenen ortalama yaşam süresini (yıl) ölçer. Sonuçların Eşitsizliği, her ülkenin kendi içinde ortalama ömür beklentisi ve deneyimlenen iyilik verilerindeki eşitsizliğin dağılımına dayalı olarak hesaplanmaktadır. Sonuçların eşitsizliği yüzde olarak ifade edilmektedir. Ekolojik Ayak İzi, Küresel Ayak İzi Ağı tarafından hazırlanan verilere dayanarak bir ülkenin her bir vatandaşının çevreye yaptığı ortalama etkiyi ölçmektedir (NEF). Mutlu Gezegen Endeksteki verilerin büyük kısmı ikincil kaynaklardan alınır; bir kısmı da

istatistiksel tahmin yöntemleriyle elde edilmeye çalışılır. Dünya Değerleri Anketi, dünya uluslarının küçük bir kısmını kapsar ve beş yılda bir gerçekleştirilir. Refah düzeyinin anketlerle belirlenmesini içeren bu yaklaşım öznel olduğu için eleştirilmektedir. Ayrıca Ekolojik Ayak İzi ölçütünün de eleştirilen yönleri bulunmaktadır.

Sosyal Gelişme Endeksi (Social Progress Index): Ülkelerin sosyal ve çevresel performanslarına odaklanan, GSYH'den bağımsız, ancak onu tamamlayıcı nitelikte olan kapsamlı ve bütüncül bir metriktir. Sosyal Gelişme Endeksinin hesaplanmasında dört temel ilke benimsenmiştir (Porter vd., 2016, s. 11- 12):

- Sadece sosyal ve çevresel göstergeler kullanılmaktadır: Ekonomik değişkenleri ve ekonomik sonuçları (çıktıları) kullanmaktan ziyade, sosyal gelişmeyi doğrudan ölçmektir. Ekonomik göstergeleri kullanmayarak, kişi başına düşen GSYH'yle ölçülen ekonomik kalkınma ve sosyal kalkınma arasındaki ilişki, titizlikle ve sistematik olarak analiz edilebilmektedir. "GSYH'nin ötesine geçmek" için önceki çabalar sosyal ve ekonomik göstergeleri bir arada kullanarak, sebep- sonuç ilişkisinin gözden kaçırılmasına neden olmaktadır.
- Girdiler yerine, çıktıları kullanılmaktadır: İnsanların yaşamlarıyla ilgili sonuçlar ölçülmektedir. Örneğin bir ülkenin sağlığa ne kadar para ya da çaba harcadığı ile değil, sağlıkla ilgili elde ettiği sonuçlarla ilgilenmektedir.
- Tüm ülkelerle ilgili bütüncül bir yaklaşım sergilemektedir: Bu endeksten önce geliştirilen diğer metrikler genelde düşük gelirli ülkeler üzerinde odaklanmıştır. Ancak, her bakımdan örnek oluşturabilecek bir toplumun özelliklerinin bilinmesi, yüksek gelirli ülkeler de dâhil olmak üzere, tüm ülkelerin oraya ulaşması için bir yol haritası çizmesi açısından önemlidir.
- Eyleme Dönüştürülebilirdir: Endeks, hükümet, iş dünyası ve sivil toplumdaki liderlerin ve uygulayıcıların daha hızlı sosyal gelişme sağlayacak politikalar ve programlar uygulamasına yardımcı olacak pratik bir araç olmayı hedeflemektedir.

Sosyal gelişme, toplumu oluşturan bireylerin temel insani ihtiyaçlarını karşılama, yaşam kalitesini yükseltme ve sürdürme imkânı veren yapı taşlarını oluşturma kapasitesidir ve tüm bireylerin potansiyellerini tam olarak ortaya çıkartacak koşulları yaratır. Tanım, sosyal gelişmenin üç boyutu üzerinde odaklanmaktadır: Temel İnsan İhtiyaçları, İyiliğin Temelleri ve Fırsat. Sosyal Gelişme Endeksi bu üç boyutu 12 bileşen ve 53 ayrı gösterge etrafında yapılandırılmaktadır.

Tablo 1. Sosyal Gelişme Endeksinin Boyutları ve Bileşenleri

Temel İnsan İhtiyaçları	İyiliğin Temelleri	Fırsat
Beslenme ve Temel Tıbbi Bakım	Temel Bilgiye Erişim	Kişisel Haklar
Su ve Temizlik (Sanitasyon)	Bilgi ve iletişime Erişim	Kişisel Özgürlükler
Barınma	Sağlık	Hoşgörü ve Sosyal Aidiyet
Kişisel Güvenlik	Çevre kalitesi	İleri Eğitime Erişim

(Porter vd., 2016, s. 13)

İlk kez 2014 yılında ulusal düzeyde uygulanmaya başlanan Sosyal Gelişme Endeksi zamanla geliştirilerek bölgelere, şehirlere ve topluluklara uygulanmaya başlanmıştır. Sosyal Gelişme Endeksi oldukça yeni ve geliştirilebilir bir metriktir.

2.3. GSYH'yi İçeren Bileşik Endeksler

GSYH'yi İçeren Bileşik Endeksler, GSYH ile sosyal ve çevresel göstergelerin birleştirilerek bir endeks değeri altında yorumlanmasıyla elde edilmektedir. İnsani Gelişme Endeksi ve Sosyal Kalkınma Endeksi bu endekslere örnek olarak gösterilebilir.

İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index): İnsani gelişme ve yaşam kalitesi göreli kavramlar olduklarından bunları tanımlamak da oldukça güçtür. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1990 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yayınlanan İnsani Gelişme Raporlarında ülkelerin gelişmişlik düzeylerini karşılaştırırken İnsani Gelişme Endeksini kullanmaktadır. İnsani Gelişme Endeksi insani gelişmeyi üç boyutta ele almaktadır. Bunlar, eğitim, sağlık ve gelir düzeyidir. UNDP ülkeleri düşük, orta, yüksek ve çok yüksek insani gelişmeye sahip ülkeler olarak dört gruba ayırmaktadır (UNDP, 2014, s. 1). İnsani Gelişme Endeksi, fiziksel ve ekonomik refahın başlıca değişkenlerini birleştiren bir yöntem sunduğundan yaşam kalitesini ölçmek için önemli bir ölçüttür. Endekse yöneltilen temel eleştiri, insan refahını tanımlamada yalnızca üç değişken kullanmasıdır (Anielski, 2001: 6). Ayrıca endeksin ilk iki bileşeni belirli sosyal hedefleri ele almakta olsa da gelir bileşeni refah için yetersiz bir temsilci olarak kalmaya devam etmektedir (Sound Byte).

Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi (Sustainable Development Index): 2015 yılında süresi sona eren Binyıl (Milenyum) Kalkınma Hedeflerinin ardından 25-27 Eylül 2015 tarihlerinde New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 193 ülkenin imzası ile kabul edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma, karar verme süreçlerinde ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri ölçmek ve yönetmek için bütünsel bir yaklaşım sunar (Anielski, 2001: 4). Bu nedenle Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, ekonomik büyüme, sosyal katılımcılık ve çevresel sürdürülebilirliği bir arada yürütebilmeyi gerektirmektedir. Küresel Gündemin amaç ve boyutlarını göstermek için 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ve bu hedefler dahilinde 169 alt hedef yayınlanmıştır (UNDP, 2015).

Temmuz 2016'da Birleşmiş Milletler inisiyatifi olan Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı (SDSN) ve paydaşı Bertelsmann Stiftung tarafından bir rapor yayınlanmıştır. Yayınlanan "SDG Index & Dashboards" adlı rapor, ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri konusundaki karnesini ortaya koymaktadır.[5] Bunu yaparken 17 sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik 77 göstergeyle bir endeks değeri oluşturulmuştur. Bu endeks 149 ülkeyi kapsamaktadır. Bu ülkeler toplam dünya nüfusunun %99'undan fazlasını oluşturmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi tüm sürdürülebilir kalkınma hedeflerini kapsayan ve hızlı bir değerlendirme olanağı yaratan birleşik bir endekstir. Endeksin oluşturulmasında üç temel kural dikkate alınmıştır. Öncelikle her bir hedef ve alt hedefler için politika oluşturmakta fayda sağlayacak güçlü

[5] Raporda, "Bu raporda yer alan görüşlerin, Birleşmiş Milletlerin herhangi bir kuruluşu, ajansı veya programının görüşlerini yansıtmamaktadır." İfadesi yer almaktadır.

metrikler oluşturulmuştur. Bu metrikler sağlam ve güncellenen veri kaynaklarına dayanmaktadır. İkinci olarak, ülke düzeyinde güncel olan sürdürülebilir kalkınma göstergeleri kullanılmıştır. Üçüncü olarak, göstergelerin en az %80'nin ölçülebildiği ülkeler endekste yer almaktadır (Sachs vd., 2016, s. 48-50).

Sürdürülebilir Kalkınma Endeksinin eleştirilen yönleri de bulunmaktadır. Bazı sürdürülebilir kalkınma hedefleri ülkeler arasında karşılaştırılamamaktadır. Örneğin sürdürülebilir kalkınmanın onuncu hedefi, ülkenin kendi içindeki ve ülkeler arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasıdır. Ülkelerin kendi içlerindeki eşitsizliği azaltmaya yönelik girişimlerini ölçmek mümkünken ülkeler arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasını ölçmek bu endeksle mümkün değildir. Çünkü bu endeks her bir ülkeyi bireysel olarak değerlendirmektedir. Bu eksende getirilebilecek başka bir eleştiri, bir ülkenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma çabasını diğer bir ülkenin etkiliyor olabilmesidir. Örneğin gelişmiş ülkelerin çevresel kaynaklara yönelik talebi sınır ötesi bir etki yaratarak gelişmekte olan ülkelerde çevresel bozulmayı hızlandırabilmektedir. Bazı sürdürülebilir kalkınma göstergeleri birçok ülkede veri yetersizliği nedeniyle ölçülememektedir. Bu nedenle de Sürdürülebilir Kalkınma Endeksine dahil edilememiştir. İlgili sorunu çözmek için hesaplanamayan göstergelerin yerine ek bir takım metrikler eklenmiştir. Son eleştiri ise güncel verilerin kullanılması nedeniyle tarihsel bir karşılaştırma yapılamamasıdır (Sachs vd., 2016, s. 23).

Sürdürülebilir Kalkınma Endeksi tüm bu sınırlılıklarına rağmen kalkınmanın tüm boyutlarını kapsadığı göz önüne alındığında kullanışlı bir metriktir. Bu endeks zamanla geliştirilebildiği takdirde iktisadi gelişmenin ölçülmesinde uygun bir metrik olarak kabul edilebilecektir.

3. Alternatif Metriklere Yöneltilen Eleştiriler

Her de kadar GSYH'nin Ötesi tartışmalarında ekonomik gelişmenin göstergesi olarak GSYH'nin kullanılması eleştirilse de onun yerine önerilen alternatif metriklerin oluşturulmasında da önemli sınırlılıklar bulunmaktadır. Bunlar genel olarak veri/metodoloji sınırlılıkları ve sosyal/kurumsal sınırlılıklardır. Veri/metodoloji sınırlılıkları GSYH gibi bir çok gösterge için geçerli olup teknik olarak çözülebilir niteliktedir. Ancak sosyal/kurumsal sınırlılıkların çözülmesi çok daha güçtür.

3.1. Veri ve Metodoloji Sınırlılıkları

Verilerle ilgili karşılaşılan sınırlılık genellikle güvenirlik ve ulaşılabilirlik sorunudur. Verilerin güvenilirliği kullanılabilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Veri güvenilirliği, verilerin bir sistemde meydana gelen değişiklikle ilgili doğru sinyali verip vermediğidir. GSYH verileri aynı standartta elde edilebiliyorken çevresel ve sosyal veriler tüm dünya ülkelerinde aynı kesinlikte ölçülememektedir. Ulaşılabilirlik sorununun başında toplanan verinin uzunluğu (timeliness), kapsamı (scope) ve ölçeği (scale) gelmektedir.

Verilerin uzunluğu ilgili verilerin hangi sıklıkta yayınlandığıyla ilgilidir. GSYH tüm dünya ülkelerinde yıllık olarak yayınlanmaktadır. Ancak özellikle parasal olmayan veriler aynı periyotta elde edilememekte ve raporlamamaktadır. Örneğin Gayrisafi Milli Mutluluk sadece 2010 yılında yayınlanmıştır. Mutlu Gezegen Endeksi üç yılda bir yayınlanmaktadır. Veri kapsamı, ölçülen öğelerin genişliğidir. GSYH'nin kapsamı 80 yılı aşkın bir süreçte gelişmiştir ve metodolojisi de standartlaştırılmıştır. GSYH tüm

ülkelerde ölçülmektedir. Ancak örneğin Gayrisafi Milli Mutluluk sadece Butan'da, Yeşil GSYH sadece Çin'de ölçülmüştür. Gerçek İlerleme Göstergesi ise 17 ülke, birçok eyalet ve bölgede ölçülebilmektedir. Bu anlamda alternatif metriklerin bir kısmının veri kapsamı karşılaştırma yapmayı engelleyici nitelikte dardır. Veri ölçeği, toplanan ve raporlanan verilerin ayrıntı düzeyidir. GSYH verisinin ölçeği, yayınlandığı ülkenin bilgi altyapısına bağlıdır. GSYH bütün ülkelerde ulusal düzeyde yayınlanırken bazı gelişmiş ülkelerde ulusal ya da bölgesel düzeyde yayınlanabilmektedir. Alternatif metriklerden bazılarında ise verilerin bir kısmı birey ya da işletme düzeyinde toplansa da gizlilik nedeniyle mikro değil ancak makro ölçekte raporlanabilmektedir. Bu nedenle de eyaletler ve bölgeler gibi daha küçük ölçekli verilerin elde edilmesi güçleşmektedir.

Metodoloji standardizasyonu bir göstergenin oluşturulmasında hangi verilerin seçileceği, ölçüleceği ve hangi farklı verilerin bir araya getirileceği konularındaki kararları kapsar. ABD ve İngiltere Hazineleri tarafından geliştirilen GSYH metodolojilerinin standardizasyonu, BM Ekonomik ve Sosyal Bilimler Bölümü ve Politika Analizi İstatistik Bölümü tarafından denetlenmektedir. Aynı kuruluş Yeşil GSYH göstergesi konusunda da standardizasyonu sağlamaktadır. Gerçek Gelişme Göstergeleri ve Ekolojik Ayak İzi gibi alternatif göstergelerin standardizasyonunun sağlanmasında çeşitli kuruluşlar ve hükümetler çalışmalarını sürdürmektedir. Yeşil GSYH'de olduğu gibi bu çalışmaların süresi GSYH ile karşılaştırıldığında oldukça kısadır ve standartlar konusunda fikir birliğine ulaşılmasıyla ilgili daha yapılacak çok çalışma bulunmaktadır.

Göstergeler, toplumsal tercihleri, değerleri ve hedefleri yansıtır. Dolayısıyla göstergelerin seçimi gelişmenin önemsenen yönleriyle ilgilidir. Alternatif metriklerden bazıları çevresel konular üzerinde durmakta, bazıları mutluluk ve iyilik üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin Yeşil GSYH ve Ekolojik Ayak İzi iktisadi gelişmenin sadece çevresel boyutunu ele alırken Gayrisafi Milli Mutluluk, Mutlu Gezegen Endeksi ve Öznel İyilik mutluluk ve iyilik odaklıdır. GSYH parasal değerlerle ölçüldüğünden objektif bir göstergedir. Bazı alternatif ölçütler ise, bireylerin kişisel refah algılamaları üzerine yapılan araştırmalara dayanmaktadır. Bu nedenle subjektif (öznel) bir nitelik arz etmektedir. Bazı alternatifler objektif olarak değerlendirilse de temel verilerin doğruluğu, kesinliği ya da kullanılan metodolojinin standart olmaması gibi sınırlılıkları bulunmaktadır (Costanza vd., 2009, s. 23-25).

3.2. Sosyal ve Kurumsal Sınırlılıklar

Gelişmenin daha iyi ölçülmesine yönelik sosyal ve kurumsal sınırlılıklar temelde değişime olan dirence dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sınırlılıklar arasında "büyüme iyidir" paradigmasının egemenliği ve politik engeller sayılabilir.

Artan GSYH'nin tüm ekonomik sorunları çözeceğine olan inanç, ekonomik gelişmenin daha iyi ölçütleri için en büyük engeldir. Dünya genelinde, ekonomik faaliyetin büyümesi evrensel bir çözüm olarak görülmektedir. GSYH'nin artışı insan refahının artışıyla eşdeğer tutulmaktadır. İş dünyası liderleri, ekonomistler, medya ve hükümetler ekonomik gelişmeyi GSYH'den daha iyi ölçen bir ölçütün var olmadığını iddia etmektedir. Onlara göre yoksulluğu ortadan kaldırmak için GSYH büyümesinden daha iyi bir yol yoktur ve GSYH büyümeksizin mevcut istihdam düzeylerini sürdürmenin hiçbir yolu yoktur. Sonuç olarak, kamuoyu, büyümenin iyi olduğuna ve GSYH'nin doğru ölçüt olduğuna inanmaktadır (Costanza vd., 2009, s. 27-8).

Politik engeller ise siyasal iktidara yönelik algılanan tehlikeden ve mevcut siyasi güçlerin statükoyu korumakla yükümlü bir menfaate dayalı olmasından kaynaklanmaktadır. Alternatif metrikler, geçmiş ve mevcut politikaların sorun yarattığını gösteriyorsa bu durum, politikaları yapmaktan sorumlu kişileri ilgilendirmekte ve yükümlülük altına sokmaktadır. Bunun en yaygın örneklerinden biri, Çin'in Yeşil GSYH ölçütünü geliştirmeye çalışmasıdır. 2004'te Çin hükümeti, ekonomik büyümeyi ölçmek için bu büyümenin çevresel sonuçlarını etkileyen bir metodoloji geliştirdiğini açıklamıştır. 2006 yılında yayınlanan ilk rapora göre, Çin'de doğal kaynakların tükenmesi ve çevrenin bozulması nedeniyle ortaya çıkan kayıp GSYH'nin yüzde 3'ü kadardır. Bu sonuç üzerine 2007'de projeden vazgeçilmiştir (Rauch and Chi, 2010, s. 104).

Sonuç

Günümüz ekonomileri, maliyetlerin faydalardan daha hızlı bir şekilde arttığı bir büyüme evresine girmiştir. Bu maliyetlerin kanıtı, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı, doğal kaynakların tükenmesi, işsizlikteki artış, zengin ve yoksul arasındaki uçurumdur. Küresel ekonomi ve birçok ülkenin GSYH'si yıllarca istikrarlı bir şekilde büyümüştür, ancak insan refahı ve ekolojik sağlık bu hıza ayak uyduramamıştır. GSYH'nin artmasının ekonomik gelişmeyi sağladığına dair inancın artık terk edilmesinin zamanı gelmiştir (Sound Byte).

Günümüzde GSYH'nin iktisadi gelişmenin yetersiz bir ölçüm aracı olduğu konusunda bir fikir birliği oluşmuştur. Bu noktada aslında GSYH'yi eleştirmek yerine GSYH'nin aslında neyi ölçtüğü veya tam tersi neyi ölçemediği üzerinde durulmalıdır. GSYH sadece ekonomik faaliyetin bir ölçütüdür. İnsan, çevre, sosyal hayat, sağlık, eğitim gibi değişkenleri ise ölçmez, zaten bunları ölçmek için de geliştirilmemiştir. Genel olarak iktisat bilimi, özel olarak da kalkınma iktisadının öznesi insandır. İnsan sadece ekonomik yaşamdan ibaret bir varlık değildir. Ekonomik gelişmeyi ölçmek için toplumların yaşam koşullarını, sosyal ilişkilerini ve çevresel faktörleri bir arada işleyen kapsamlı bir analiz yapmak gerekir. Günümüzde ekonomik, çevresel ve sosyal refah arasındaki bağ herkes tarafından kabul edilmektedir. İşte tam da bu yüzden GSYH artık geçerliliğini yitirmiş ve ekonomik kalkınmanın alternatif ölçüm yöntemlerini geliştiren "Beyond GDP" tartışmaları ortaya çıkmıştır.

2014 yılında Diane Coyle tarafından yayınlanan "GDP: A Brief but Affectionate History" adlı geniş yankı uyandıran kitapta şöyle ifade edilmektedir: "*Bu kitap GSYH'yi ve tarihini açıklamakta, sınırlılıklarını ortaya koymakta ve halen iktisat politikası için kilit bir gösterge olduğunu savunmaktadır. Kesinlikle, önerilen moda alternatiflerden (örneğin "mutluluk" gibi) daha iyi bir göstergedir. Ayrıca yalnızca GSYH'nin ekonomik performansın yeterince iyi bir ölçüsü olup olmadığını soruyorum? Cevabım hayır. GSYH, yirminci yüzyılın fiziksel seri üretim ekonomisi için tasarlanmış bir ölçüttür. Oysa modern ekonomi hızlı yeniliklerin ve fiziki olmayan, gittikçe sayısallaşan (dijital) hizmetlerin ağırlıkta olduğu bir yapıya sahiptir. GSYH modern ekonominin sahip olduğu bu yapıyı ölçebilmekten yoksundur. Ekonominin ne kadar iyi olduğu günlük politikaların her zaman önemli bir parçasıdır. Ancak günümüzde GSYH'den daha iyi bir "gelişme" ölçütüne ihtiyacımız vardır*" (Coyle, 2014, s. 6).

GSYH yerine ortaya atılan birçok alternatif metrik bulunmaktadır. Tüm bu metriklerin bazı güçlü ve zayıf yönleri vardır. Geliştirilecek daha iyi bir metrik için

öncelikle yeni bir büyüme paradigmasına geçilmesi, detaylarda boğulmak yerine resmin bütününe odaklanılması ve küresel işbirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Alternatif metriklerin bir anlam ifade edebilmesi için öncelikle "büyüme iyidir" paradigması yerine yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyulmaktadır. GSYH'nin iktisadi gelişme için doğru bir ölçüt olmadığı kabul edildiğinde onun yeri geçebilecek yeni ve iyileştirilmiş ölçütlerin seçiminde büyüme yerine kalkınma, fiziksel seri üretim yerine sürdürülebilir insani gelişmeye doğru tartışmanın eksenini değiştirmek gerekmektedir.

Alternatif metriklerin seçiminde detaylar hakkında tartışmayı bırakıp büyük resim üzerinde odaklanmak gerekmektedir. Tüm göstergeler birer tahmincidir ve kapsamları sınırlıdır. Hiçbiri gerçekten ekonomik, sosyal ve çevresel refahın tüm önemli yönlerini ölçemez. GSYH yerine önerilen alternatif metrikler de veri kullanılabilirliği, güvenilirliği, kullanılan metodolojinin objektifliği veya öznelliği ile ilgili olarak eleştirilebilir. Ulusal göstergelerin amacı, bir gösterge paneli işlevi sağlamak, ulusal düzeydeki politikaların ve programların doğru yönde ilerleyip ilerlemediğine ilişkin bir işaret sunmaktır. İnsanlığın karşılaştığı sorunların karmaşıklığı göz önüne alındığında, tek bir gösterge büyük olasılıkla yeterli olmayacaktır. Bunun yerine kapsamlı bir entegre göstergeler seti daha etkili olabilmektedir.

Alternatif metriklerin geliştirilmesi ve kullanılmasına yönelik olarak küresel işbirliği sağlanmalıdır. Refah artışı için ekonomik sistemin sadece bir araç olduğunu kabul eden yeni küresel hedefler üzerinde uzlaşılmalıdır. Milenyum Kalkınma Hedefleri ve sonrasında onun yerini alan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri küresel hedefler belirleme konusundaki en önemli gelişmelerden biridir. Böylece kalkınma hedeflerine yönelik ilerlemenin nasıl ölçüleceğinin belirlenmesi için küresel bir diyalog başlatılmıştır. Amaç, mükemmel göstergeyi bulmak için akademik bir çalışma değil, uygulanabilir çözümler üzerinde anlaşmaya varılması için devam eden bir küresel diyalog kurabilmektir. 1944 yılında Bretton Woods konferansında GSYH'nin kullanımı konusunda küresel işbirliği nasıl oluşturulduysa günümüzde iktisadi gelişmeyi ölçmek için seçilecek alternatif metrik üzerinde de böyle bir uzlaşma sağlanmalıdır.

Kaynakça

Anielski, M., (2001)."Measuring the Sustainability of Nations: The Genuine Progress Indicator System of Sustainable Wellbeing Accounts", The Fourth Biennial Conference of the Canadian Society for Ecological Economics: Ecological Sustainability of the Global Market Place, August 2001, Montreal, Quebec.

Boos, A., (2015). "Genuine Savings as an Indicator for "Weak" Sustainability: Critical Survey and Possible Ways forward in Practical Measuring", *Sustainability*, No. 7, pp. 4146-4182.

Costanza, R.; Hart, M.; Kubiszewski, I. and Talberth, J., (2014). "A Short History of GDP: Moving Towards Better Measures of Human Well-being", *The Solutions Journal*, Vol. 5, Iss. 1, pp. 91-97. (https://www.thesolutionsjournal.com/article/a-short-history-of-gdp-moving-towards-better-measures-of-human-well-being/) Erişim Tarihi: 16.01.2017

Costanza, R.; Hart, M.; Posner, S. and Talberth, J., (2009). "Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress", *The Pardee Papers*, No. 4.

Coyle, D., (2014). GDP: A Brief but Affectionate History, USA: Princeton University Press.

Erden Özsoy, C., (2016). "Kalkınma Ekonomisinin Anlam ve İçeriği", İktisadi Kalkınma (Ed. Bülent Günsoy, Ceyda Erden Özsoy), Anadolu Üniversitesi Yayınları No. 2668, 3. bs., Eskişehir.

Erden Özsoy, C. ve Dinç, A., (2016). "Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekolojik Ayak İzi", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 53, Sayı: 619, ss. 35-55.

Ersel, H., (2013). "Ekonomik Büyüme Hızından Bana Ne?", İktisat ve Toplum, Sayı 27, ss. 5-9.

European Commission, Beyond GDP: Measuring progress, true wealth, and well-being (http://ec.europa.eu/environment/beyond_gdp/background_en.html) Erişim Tarihi: 07.03.2017

GFN, (http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/glossary/) Erişim Tarihi: 07.03.2017

GNH, GNH Index, (http://www.grossnationalhappiness.com/articles/) Erişim Tarihi: 08.03.2017

Hanley, N.; Dupuy, L. and McLaughlin, E., (2014). "Genuine Savings and Sustainability", University of St. Andrews Discussion Papers in Environmental Economics Paper 2014-09.

Helliwell, J. F. and Barrington-Leigh, C. P., (2010). Measuring and Understanding Subjective Well-Being, NBER Working Paper No. 15887.

Kubiszewski, I., Beyond GDP: Are There Better Ways to Measure Well-Being? (https://theconversation.com/beyond-gdp-are-there-better-ways-to-measure-well-being-33414) Erişim Tarihi: 15.03.2017

Porter, M. E.; Stern, S. and Green, M., (2016). Social Progress Index 2016, Social Progress Imperative.

NEF, Happy Plannet Index 2016, Methods Paper, (https://static1.squarespace.com/static/5735c421e321402778ee0ce9/t/578dec7837c58157b929b3d6/1468918904805/Methods+paper_2016.pdf) Erişim Tarihi: 30.01.2017

OECD (2013). OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being, OECD Publishing.

Rauch, J. N. and Chi, Y. F. (2010). "The Plight of Green GDP in China", *Consilience: The Jornal of Sustainable Development*, Vol. 3, Iss. 1, pp. 102-116.

Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Durand-Delacre, D. and Teksoz, K. (2016): SDG Index and Dashboards - Global Report. New York: Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN).

Sound Byte, GDP and Indicators of Economic Wellbeing, (http://steadystate.org/wp-content/uploads/CASSE_Brief_GDP.pdf) Erişim Tarihi: 02.04.2017

Stiglitz, J.; Sen, A. K. and Fitoussi, J. P., (2014). "The Measurement of Economic Performance and Social ProgressRevisited: Reflections and Overview", HAL-01069384.

Tosunoğlu, B. T., (2014), "Sürdürülebilir Küresel Refah Göstergesi Olarak Ekolojik Ayak İzi", *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(5), ss. 154-171.

UNDP (2015). Sustainable Development Goals (https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/7891Transforming%20Our%20World.pdf) Erişim Tarihi: 26.03.2017

Van den Bergh, J., (2015). "Büyümeye Karşı Çevre-"Küçülme"nin Bir Eleştirisi ve "Büyüme-sizlik" İçin Bir Savunu" Yeşil Ekonomi; Küçülmek Güzeldir (Çev: Serin Erensezgin), İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

World Bank (2012). Contribution to Beyond GDP, "Virtual Indicator Expo", Beyond GDP: Measuring Economic Progress, True Wealth and the Well-Being of Nations, (http://ec.europa.eu/environment/beyond_gdp/download/factsheets/bgdp-ve-ans.pdf) Erişim Tarihi: 15.01.2016